

Ambrus János: *Lukács és az átmeneti korszak problémái*, Kritika, 1984. 3. sz. 17. old. Itt említjük meg, hogy Lukács, *Arisztokratikus és demokratikus világnézet* című, 1946-ban Genfben tartott előadásában a „demokrácia politikai, társadalmi és eszmei reneszánszáról” beszél. Lásd: Lukács György: *Utam Marxhoz*, Bp. 1971. Magvető, II. köt. 94. old.

21. Erről lásd: Hermann István: *Lukács György gondolatvilága*, Bp. 1974. Magvető. 316—317. old.

22. Lukács György *válasza a Nuovi Argomenti körkérdésére* (Carocci-levél), Kritika, 1983. 1. sz. 27. old.

23. Lukács György: *Lenin*, id. kiad. 215. old.

24. A tanulmány mind ez ideig nem jelent meg teljes terjedelmében. Részleteit lásd: Világosság, 1981. 8—9. sz. 552—559. old. és Világosság, 1984. 4. sz. 261—269. old.

25. Lásd: Lukács György: *Conversazioni con Abendroth, Holz e Kofler*, Bari, 1968. De Donato, 142. old.

26. Tőkei Ferenc erről a következőket mondja: „Lukács György egész ontológiai kísérletét... az a törekvése mozgatta, hogy a létező szocializmus fejlődésének egy bizonyos stádiumában megpróbálja választ adni a kérdésre..., hogy ebben a létező szocializmusban mit jelent az, hogy létező; mi a társadalmi létezés...” Tőkei Ferenc: *A politikum mint társadalmi létezőmód*, in: Ideológia és demokrácia, id. kiad. 153. old.

27. Lukács György: *A társadalmi lét ontológiájáról*, I—III. köt. Bp. 1976. Magvető, II. köt. 562. old. (A továbbiakban: TLO.)

Nagy András: Kedves Lukács

A dokumentálás és egy fiktív világrészlet megteremtése (utóbbi a tények ki nem elégítő, hiányos volta miatt, de a tanulság kedvéért is) jellemzi Nagy András vállalkozását. Művének mentalitása sok szempontból rokon Bart István: *A boldogtalan sorsú Rudolf trónörökös* című kötetével. Bart egy 1889. január 30-i esemény előzményeinek a rekonstrukcióját, s magának a rejtélyes kettős halálnak (Rudolf és Vetsera Mária bárónő) a mozzanatait adja közre. Bart „szerelmi regénye” ismert szereplők sorsát mutatja be: Nagy András regényéből a címében szereplő hős ismert igazán: Lukács György. Az, aki öngyilkos lesz, Seidler Irma, nem mondható a mai átlagolvasó esetében „visszaköszönő” szereplőnek. Bartnál a halál módja is kétséges — valóban öngyilkosság, illetve azt megelőzően egy Rudolf által elkövetett gyilkosság történt? Nagy Andrásnál az életút lezáró momentumai bizonyos: Irma kétséget kizáróan szabad elhatározásából vetette magát a Dunába 1911. május 18-án. Bartnál mintha inkább a társadalmi tudat reflexiói kapnának teret, míg Nagy főként az individuális tudat tartalmait kutatja.

Ami most már — e hevenyészett összehasonlítás után — a *Kedves Lukácsot* illeti: az anyaggal való küzdelem folyamatába is be-beavatja olvasóit Nagy András. Például így: „A »bűnügy« rekonstruálásának ebben a fázisában csak fokozódik zavarom, s minduntalan újabb technikai nehézséget jelent a *téma metafizikai természete* és a *Gegenspieler hiánya*...” (157. ol-

dal). Vajon csakugyan metafizikai természetű témával van dolgunk? A *Kedves Lukács* voltaképpen egy vonzódás-választás sikertelenségének történetét adja. Hiszen az tagadhatatlan, hogy hogy Lukács vonzódik Irmához, Irma pedig viszonzza e vonzódást, sőt egyértelműen kifejezésre juttatja, ő Gyurit választotta. Lukács azonban „ellenfél” lesz; Irma máshoz megy feleségül (megőrizve azért szerelme eredeti tárgyát), s megcsalja férjét egy harmadikkal. Az elsőhöz (Lukácshoz) hű maradvá, emiatt és újonnan létesített szexuális kapcsolata miatt is szorongva vet véget életének. Ebben így nincsenek metafizikai természetű elemek. Csakugyan metafizikaivá mindezt Lukács György beállítódása teszi.

S a kötet erényének megnevezésével kell folytatnunk e kijelentés után, mivel Nagy András művének értéke éppen az, hogy Lukács beállítódását, egyéniségét érzékletesen képes megmutatni.

Megtudjuk: életének ezt a periódusát esszéisztikusnak minősítette, s feledésre ítélte Lukács. Irma iránti szerelmét persze olyan kísérletként, olyan próbaként dolgozta fel magában, amelytől csak vágyott szabadulni — bizonyos szempontból érthetően —, rabja maradt. Lukács igazi dilemmája talán az volt: „Mi van akkor, ha a boldogság nem elérhető? És ha elérhető? Irma az élet. A mű az élet.” (46. oldal.) Más vonások is árnyalják ugyanakkor e dilemmát. Az asszony legvégzetesebb formájaként felfogott *anya*; a testi érintkezés irtózatát az *apa* képével, elképzelt neheztelésével alátámasztó szublimálás.

Lukács György számára az egyetlen adekvát birodalom a munkáé. Irma észreveszi ezt, s aggódik is miatta. „*Néha attól félek — fordult Irma Lukácshoz a Margitsziget gőzölgő, forró alkonyatában, valahol a platánok tájékán —, hogy csak akkor hiányzom magának, amikor munkáról stb. van szó — de azért nem ez az egyedül létező birodalom.*” (96. oldal.) Pontos diagnózist olvastunk: elmondása azonban nem volt képes változást előidézni a Goethe-fejtegetésekbe bocsátkozó, Kassnerről diskuráló, *A lélek és a formákon* dolgozó Lukácsnál. Megjósolta Irma: Gyuri jobban fog nőni nélküle — de az is igaz, hogy minden bizonnyal őszinte dedikációs szöveggént írta Lukács Irmához: „Ama kezekbe adassék e könyv, melyektől azt kaptam.” Ama kezek segítették is a platonizáló filozófust például azzal, hogy levelezésszükségletét realizálhatta. Hiszen számára — épp a distanciaérzés által nyújtott biztonság miatt — sokat jelentett az írásbeli kommunikáció.

Figyelemre méltó Lukács nőről alkotott véleménye, amely Irma tehetőségének megítélésekor is manifesztálódik. Irma tollrajzairól a *Pesti Napló* egyik kritikusa mint *régieskedőkről* számolt be; Réthy Károly (később Irma férje) szerint Irma *naqyon tehetséges*; Bauer Herbert (Balázs Béla) — Irma szeretője — úgy véli, Irma *tchetségtelen*. Lukács György egy Popper Leóval folytatott beszélgetésekor még *nőmivoltával indokolja* Seidler Irma kompozícióinak sajátos karakterisztikumát (nem egyértelműen elutasító tehát), később azonban már az *asszony* és a *művészet* összekapcsolódását *penetráns kellemetlenségnek* bélyegzi.

Mintegy két és fél évvel első találkozásuk után Lukács úgy hiszi, nincs szüksége Irmára, mivel a líra helyett a valódi metafizika érája jött el, a túlfinomodottság meghaladásának az ideje. (Mennyire ideillő az az elégedettség, amelyet Lukács azon kommuniké olvasásakor érzett, amely tudtul adta — Gorkij fényűző életmódja miatt kizárták az orosz szocialista pártból!)

A *mű* és az *élet* már említett kettősségéhez visszatérve, igen érdekes

az, amit Irma (kétségbeesetten, de akkor még bizakodva is) egy nagyon elméleti stádium meghaladásáról írt. Ő a természet által lépett túl e stádiumon — véli —, míg Lukács a pozitív történetnek és Marx-stúdiumainak hála küzdötte azt le. Egy elméleti szakasz meghaladása egy másik elmélet által (legalábbis Lukácsnál)! A műre voksol Lukács újra és újra — számára az alkotás, a teória az élet. Felettébb szimptomatikus továbbá, hogy mennyire a *tételezés* szintjén megmaradó Lukácsnál (ellentétben Irmával) az öngyilkosság mint megoldás. Lukács rádöbben arra, hogy nagyon tehetséges ugyan, ám az életben nem lehet része; kacérkodni kezd az öngyilkossággal. Búcsúlevelet ír, látni véli az apját vigasztaló kondoleálókat — mindezt azután, hogy megtöltetlen pisztolyának elromlását konstataálta.

„... *Olyan egyedül vagyok itt, mint egy kutya*” — hangzik Irma egyik utolsó panasza. „... *A magányosságot, mint egy nagy, megváltó örömet érzem*” — felel Lukács nem empatikus replikája. (256. oldal.)

Lukács szerelmes volt Irmába, s ha szerelme hatására vissza is vonta a „tárgymentes szerelem” kategóriáját, nem találta meg Irmában szerelme valódi tárgyát. Lukács rendteremtő hajlama életellenes hajlam; ő a kategóriák univerzumában lel otthonra, az élet pedig „*a kategóriák elmosása és összezavarása*”. (106. oldal.)

Irma pontosan látta: Lukács intellektuális ítéletei a „végtelenségig racionalizáltak”. Ilyen végtelenségig racionalizált fejtegetése például a halálról, mint minden más lehetőség transzcendálásáról szóló: „Mert amit az élet nem hozhat meg: a felemelkedést, nagyságot, átlátást — azt a halál meghozhatja, amikor az embert lehetőségei fölé emeli.” (264. oldal.) Egy külső szemlélő valóban felruházhathatja az elhunytat olyan képességekkel, sanszokkal, eredményekkel, amelyeket az faktuálisan soha meg nem szerezhetett, el nem érhetett volna. Ez azonban nem a halált választó személyiségnek adatik meg, hanem a *nézőnek*.

Úgy gondolom, hogy a Lukács György életművét, vagy legalábbis az életmű bizonyos részeit respektáló olvasók számára szép adalék Nagy András kötete. Nem tudom megítélni, mit nyújthat azoknak, akik nem ismerik Lukácsot, vagy akik esetleg ódzkodnak tőle. Mindenesetre felkészülten, szakirodalmi búvárkodást követően, ám írói autonómiával komponált mű a *Kedves Lukács*. Egy olyan szubtilis világú ember néhány évének krónikája, aki szellemi nagyságával sem *csak* vonzó, nem feltétlenül kedves. Kézfekvő összevetni Kierkegaard Regine Olsen-élményét Lukács Seidler Irma-élményével. S eltöprenghetünk az ismétlés kényszerének, meg az igazolás kényszerének a hatalmán, paradoxonjain, rejtőzködésén. Meditálhatunk továbbá egy klasszikus filozófustípus elmúlásán: szomorúan vagy akár érzelmentesen (mert annyira idegen). (*Magvető*.)

BALOGH TIBOR